

TRO1010(L) Középkori egyetemes történelem

Tételsor, 2018

1. A középkor kultúrtörténeti és történelmi értelmezései, periodizációja.
2. Az antik struktúrák felbomlása, a birtokstruktúra és a társadalmi struktúra átalakulása a késő római civilizációban.
3. A germán civilizációk jellemzői (hadikirályság, gazdaság, hadszervezet, szokásjog rendszer).
4. A duális struktúra jellemzői és átalakulása a Frank Királyságban a Meroving-dinasztia uralkodása alatt.
5. A beneficiumra épülő hűbériség jellemzői a frank államban a Merovingok és Nagy Károly uralkodása alatt.
6. A klasszikus hűbériség jellemzői, a hűbéri kapcsolat, az auxilium és consilium, a hűbéri állam.
7. A klasszikus katonai feudalizmus (1000 – 1300) demográfiai viszonyai, a mezőgazdaság, a jogilag egységes jobbágyság.
8. Telepes mozgalmak, és a Német Lovagrend állama.
9. A középkori város jellemzői Európában, a kereskedelmi hálózat a XIV. századig.
10. Az angolszász állam válsága, a normann invázió
11. Az Arab Birodalom a VII-X. század közötti időszakban.
12. Keresztes hadjáratok.
13. Csehország a középkorban.
14. Lengyelország és Litvánia a középkorban.
15. Invesztitúra háborúk.

TRO1010(L) Középkori egyetemes történelem

beugró kérdések, 2018

Az előadás anyagának fogalmai

1. A középkor humanista értelmezése
2. A középkor történelmi korszakként való értelmezése Cellarius *Egyetemes Történet* c. műve alapján
3. Villagazdaság
4. Latifundium
5. Kétközpontú késő antik nagybirtok
6. Colonus
7. Precaria szerződések
8. Germán faluközösség
9. Germán hadikirályság
10. A germán szokásjog jellemzői
11. Meroving dinasztia
12. Duális struktúra
13. Századok és ezredek
14. A grófok feladatai és javadalmazása
15. Benefícium
16. Feudum
17. Immunitási jogok
18. Uradalom
19. Az örökíthető hűbér típusai
20. Az auxilium kötelezettsége
21. A consilium kötelezettsége
22. A hűbéri állam
23. Örökös jobbágyság
24. A nemesség fogalma a klasszikus katonai feudalizmus időszakában
25. Jogilag egységes jobbágyság

26. A szántó-ugar váltó, a kétnyomásos- és a háromnyomásos gazdálkodás
27. Telepes mozgalom
28. A telepes falvak kiváltságai
29. A középkori város jellemzői
30. Az urbanizációs övezetek sajátosságai

Az előadás anyagának topográfiája

1. Toulouse
2. Karthágó
3. Genf és Lyon
4. Konstantinápoly
5. A Meroving dinasztia alatti Frank Királyság területe
6. Nagy Károly Frank Birodalmának területe
7. A Normandiai Hercegség
8. Gent és Brugge
9. Champagne négy vásárvárosa
10. Milánó, Velence, Firenze és Genova
11. Köln, Nürnberg
12. Kordova, Granada és Sevilla

Az angolszász állam válsága, a normann invázió (fogalmak)

1. Az angolszász Anglia elleni 2. dán-norvég invázió (981-1016) céljai, vezetői, következményei
2. Ethelred kormányzati politikája
3. A dán-norvég-angol perszónálunió

Keresztes hadjáratok és investitúraháborúk (fogalmak)

1. Keresztes hadjáratok
2. Simonia
3. Cölibátus
4. Miniszteriálisok
5. Wormsi Konkordátum

6. Konstanzi béke

Keresztes hadjáratok és invaziók (topográfia)

1. Clermont
2. Antiochia
3. Tripolis
4. Jeruzsálem
5. Tunis
6. Worms
7. Legnano

Arab Birodalom a VII-X. században (fogalmak)

1. Tömjén út
2. Hidzsra
3. Az iszlám vallás három alapvető dogmája
4. Az iszlám hívő öt kötelessége
5. A szunnita és síita irányzat fő jellemzői
6. Az Omajjád Kalifátus fogalma
7. Az Abbaszida Kalifátus fogalma
8. A Kordovai Emirátus és Kalifátus

Arab Birodalom a VII-X. században (topográfia)

1. Mekka
2. Medina
3. Damaszkusz
4. Bagdad
5. Kordova

A Német Lovagrend állama (fogalmak)

1. A Kardtestvérek Lovagrendje
2. A tizenhárom éves háborút lezáró 2. Toruni Békeszerződés (1466)
3. Az 1249-e Christburgi Békeszerződés
4. Az 1525-ös Krakkói Békeszerződés

5. A lovagrendi állam kormányzati rendszere

A Német Lovagrend állama (topográfia)

1. Riga
2. Reval
3. Königsberg
4. Tannenberg (Grünwald)

Csehország a középkorban (fogalmak)

1. II. Frigyes Szicíliai aranybullájának Csehországra vonatkozó pontjai (1212)
2. II. Ottokár és IV. Béla 1254-es megállapodása, ennek következményei
3. IV. Vencel 1409-es Kutna Hora-i rendelete
4. Husz János tantételei
5. A kelyhesek és a táboriták (társadalmi bázisuk, követeléseik, vezetőik)
6. Huszita háborúk (1419-1435)
7. Az 1421-es Caslavi országgyűlés határozatai

Csehország a középkorban (topográfia)

1. Prága
2. Olmütz
3. Morvamező
4. Tábor
5. Lipany

Lengyelország és Litvánia (fogalmak)

1. III. Boleslav 1138-as végrendelete következtében kialakuló lengyel részfejedelemségek
2. A részfejedelemségek egyesítésének lépései, I. Ulászló és III. Nagy Kázmér alatt
3. Lengyel-Litván perszónálunió

Lengyelország és Litvánia (topográfia)

1. Gniezno
2. Krakkó
3. Gdansk

KÖZÉPKOR ELŐADÁS FOGALMAI

I. RÉSZ

♥ A KÖZÉPKOR HUMANISTA, KULTÚRTÖRTÉNETI ÉRTELMEZÉSE:

A fogalom a 15. században jelent meg, a humanista tudósok „Media aetas”-nak, vagyis köztes időszaknak nevezték ezt az időszakot. A fogalom kialakításánál legfőképpen a latin nyelvre koncentráltak. Ennek oka, hogy a Római Birodalomhoz kapcsolódik a klasszikus latin nyelv és irodalom megteremtése. A Birodalom felbomlásával azonban a latin nyelv is hanyatlani kezdett. Ez a kulturális hanyatlás időszaka, amit a IV-XV. század közötti idősokra helyeztek a tudósok.

♥ A KÖZÉPKOR TÖRTÉNETI ÉRTELMEZÉSE:

A 18.század elején jelent meg Cellarius Egyetemes Történet c. műve, amelyben három korszakra osztotta Európa és a világ történelmét. 1. Az ókor története; 2. A középkor története; 3. Az újkor története. A középkor periódusát 313-1453 közötti idősokra helyezte.

♥ VILLAGAZDASÁG:

A késő császárság időszázáában ezek nagyságuk alapján középüzemek. A városi előkelőréteg rendelkezik ilyen birtokokkal, amelyek a városok környékén elhelyezkedő falvakban fekszenek.

Feladata: A városi lakosság és a katonai táborok ellátása.

Szerkezete: 2 részből áll.

- Az első rész a *VILLA RUSTICA* (=udvarház). Az előkelő és családjának a lakóhelye. Az udvarház környékén van: a gabonarakar, a présház és az iparos műhelyek. (szövő, fonó, kovács ...stb) Az udvarházhoz közel fekvő birtokon kizárólag rabszolgákat dolgoztatnak.
- Az udvarháztól távol lévő birtokot *TELKEKRE* osztja fel a tulajdonos. Ezeket bérlő paraszrok (COLONUS) művelik meg. A IV-V. században telkekre ültetett rabszolgák (= servus casatus) is dolgoznak itt.

♥ LATIFUNDIUM:

A 3. században a Róm.Bir-at birtokkoncentráció jellemzi, vagyis kevés ember kezén óriási földterület összpontosul. Ezeket a hatalmas, egybefüggő nagybirtokokat nevezzük latifundiumnak.

Jellemzői: - kizárólag rabszolgákat dolgoztatnak

- monokulturás jellegűek (vagy gabona, vagy szőlő vagy olajfa stb.)
- árutermelő, exportra termel
- hatalmas profitot, üzleti hasznot hoznak.

Ilyen hatalmas birtokkal: - szenátori arisztokrácia (600 család);

- lovagrendi arisztokrácia (kb. 10 000 fő);
- és a császár rendelkezik.

♥ KÉTKÖZPONTÚ KÉSŐANTIK NAGYBIRTOK:

A munkaerőhiány átalakította az üzemszervezeti formákat, így jött létre a kétközpontú nagybirtok is, a latifundiumokból. Mégpedig úgy, hogy a terület 1/3-át meghagyta egyben a tulajdonos, ez lett a *MAJOR*. A 2/3-t pedig telkekre osztotta fel. A major

részén rabszolgák, telkekre ültetett rabszolgák és a IV. században kibocsátott császári rendelet következtében colonusok robotoltak. A telkeket servus casatusok és colonusok művelték meg terményjáradék fejében.

♥ **COLONUS:**

Olyan szabad jogállású bérlő paraszt, aki 5 évre szerződést köt a tulajdonossal. A colonus a megtermelt javak 1/3-át rója le bérleti díjként, a IV. században a császári rendeletek hatására félszabaddá válik, földhöz kötik, robotolnia is kell, ura joghatósága alá kerül. A gallorómán és a germán eredetű kisparaszti réteg a X. századra jobbágyi sorba süllyedt.

♥ **PRECARIA SZERZŐDÉSEK:**

A IV. század II. felétől a személyi függés létrehozásának gyakori formája. A Ny-Róm. Birodalomban, majd a germán királyságokban (így a Frank Királyságban is) a saját földdel rendelkező kisparasztok a magas állami adók és a katonai támadások miatt személyüket és birtokukat egy patrónus védelme alá helyezték. (Ez lehetett arisztokrata vagy egyházi személy, pl. püspök.) A kisparaszt szabad jogállású személy maradt, de földjének tulajdonjogát a patrónusra ruházta, ő már csak a használati jogot élvezte, a jogi és katonai védelem ellenében járadékköteles lett. (terményjáradékkal tartozott.)

♥ **GERMÁN HADIKIRÁLY:**

A germán társadalmat a katonai demokrácia jellemezte (militokrácia). A királyi hatalom nem örökletes volt, a legfőbb szempont a katonai alkalmasság (pl. egy háború vezetésére). A germánok fejedelmei tehát hadikirályok voltak, őket a népgyűlésen választották meg. Hatalmas (több ezer fős) katonai kísérettel rendelkeztek, de ez nem egyenlő a testőrséggel. Itt nemzetség- és törzsfők foglaltak helyet, tehát az előkelő réteg és azok fiai. A hadikirály kötelessége a kíséretének felfegyverzése és ellátása, valamint a hadizsákmányból való részesedés biztosítása (annak legnagyobb részét a kíséret tagjai kapták). Ez lehetett gabona, állatok és nemesfém is.

♥ **A GERMÁN SZOKÁSJOG JELLEMZŐI:**

A szokásjog nem írott jog. Tipikus jogesetekre épül, a jogesetek (=precedens) hasonlósága alapján ítéleznek. A szokásjog funkciója a vérbosszú kiváltása. A vérdíjat az elkövető a sértettnek meghatározott pénzösszegben fizeti. (Dénárban adják meg.)

A vérdíj összegét meghatározó tényezők:

- kártevés súlyossága
- kiemelt fontosságú a csecsemő és a terhes nő védelme
- az adott személyek jogi helyzete: a vérdíjat csak szabadok és félszabadok esetében alkalmazták. A félszabadok vérdíja mindig a fele lesz a szabadok vérdíjának.
- az adott személy társadalmi státusza: a fejedelem katonai kíséretének tagjai, mint sértettek, a legmagasabb vérdíjat kapták. Ha rabszolga követett el jogsértést, testi csonkítást alkalmaztak. A germán népek szokásjogait a V-VIII. század körül latin nyelven írásba foglalták. A pereljárást során a sértett és az elkövető saját rokonaiból esküdtársakat állít ki. Alkalmazták az istenítéleteket. (tűz-és vízpróba, párbaj). Ez a folyamat a Frank Királyságban a germán közszabad réteget is érintette a VII-X. század közötti időszakban.

♥ **MEROVING-DINASZTIA:**

A frankok eredeti szállásterülete a 4. század közepétől a mai Hollandia területére terjedt ki. A száli frankok a szövetséges rómaiaktól megkapták a mai Belgium területét. Itt alakult ki a száli frankok két fontos fejedelmi központja: Tournai és Cambrai. A Tournai központú fejedelmi dinasztit Meroving dinasztiónak nevezzük, amelyből Chlodvig is származott. A dinasztit 448-tól datáljuk, alapítója Merovech fejedelem, aki Chlodvig nagyapja volt és 458-ig uralkodott. Őt fia, Childerich követte egészen 481-ig, majd fia, Chlodvig került hatalomra. A dinasztia alapította a Frank Királyságot és 751-ig voltak hatalmon.

♥ **SZÁZADOK ÉS EZREDEK:**

Amikor a frankokat betelepítették a Ny-Róm. Birodalomba, akkor nem nemzeti rend szerint, hanem katonai szempontok alapján történt a betelepítés Századok és ezredek jöttek létre. *SZÁZADOK*: min. 100 fegyverforgató férfi él itt, ez általában egy faluközösség. *EZREDEK*: 10 századból áll, 1000 fegyverforgató férfi él itt.

♥ **GRÓFSÁG:**

A frank állam közigazgatási, adóztatási, bíraskodási, katonai egységei. Élén a comesek (germán nyelven grafiók) tehát a grófok álltak. A VI. században a grófi tisztséget elsősorban a gallorómán arisztokrácia és püspökök töltötték be.

♥ **A GRÓFOK FELADATAI ÉS JAVADALMAZÁSA:**

A grófok feladatai közé tartozott: - az adók behajtása (a Loire-folyótól délre megmarad a római adórendszer, a behajtott adó 1/3-a a grófé.); az igazságszolgáltatás (a jogalkotásban a származás szerinti jog érvényesült);

Megtörténik a 6. század elején a germán népek szokásjogainak írásba foglalása is latin nyelven. Az első joggyűjtemény a száli-frankoké volt.

A grófok megkapták a bírságpénzek 1/3-át is.

Emellett fontos volt még a katonai kötelezettsége: Minden közsze szabad férfi hadköteles. Ez kiterjed a gallorómán lakosságra is. Így a Frank Kir. lakosságának 1/4-e hadköteles. Érvényesült a márciusi mezők rendszere is, vagyis minden márciusban seregszemlére hívták össze a hadköteles férfiakat.

II. Clothar uralkodása alatt változás történt, 614-es rendeletében megváltoztatta a grófok javadalmoztatását. Megjelent a *BENEFÍCIUM*, vagy más néven a javadalmi birtok, amit a gróf abban a grófságban kapott, ahol a tisztséget ellátta.

♥ **BENEFÍCIUM:**

II. Clothar uralkodása alatt változás történt, 614-es rendeletében megváltoztatta a grófok javadalmoztatását. Megjelent a *BENEFÍCIUM*, vagy más néven a javadalmi birtok. Nem lesz tulajdona a birtok, csak a jövedelmeit élvezheti hivatali ideje alatt. A birtok hivatal betöltéséhez kötött, szolgálati birtok, amely nem örökíthető.

Fogalmak

- ❖ **FEUDUM:** A klasszikus hűbériség kialakulása a 9. század második felében, illetve a 10. században ment végbe. A legfontosabb hűbértípus a földbirtok, vagyis a feudum volt. Ez a vazallus saját tulajdonú, szabadon örökíthető földje, melynek örökítésében az elsőszülöttség elve érvényesült.
- ❖ **IMMUNITÁSI JOGOK:** A hűbérúr az örökíthető földbirtokot immunitási jogokkal együtt adta. Ez alapján: a vazallusok adómentességet élveztek; a jobbágyoktól terményadót és robotot követelhettek (*járadékszedés joga*); az uradalomban dolgozó jobbágyok fölött a bíraskodási jogot a vazallus gyakorolta (*uralmi-parancsolási jog/úriszék*); valamint a kísérettartás joga is megillette a vazallust, ami azzal járt, hogy saját vazallusainak is adományozhatott birtokaiból. Ez utóbbi előfeltétele volt a hűbéri hierarchia létrejöttének, a többszintes hűbériség kialakulásának.
- ❖ **URADALOM:** Az uradalom olyan nagybirtok, amelynek tulajdonosa nemcsak gazdasági hatalommal rendelkezik, hanem uralmi-parancsolási jogai is vannak. Termelési egységként kétközpontú nagybirtok, ami majorságból és telkekből áll, valamint önellátó, mivel itt iparosműhelyek találhatóak, és feldolgozóiparral is rendelkezett. Emellett igazgatási-bíraskodási egység is volt, a földesúr teljhatalommal rendelkezett az uradalom dolgozóin fölött.
- ❖ **AZ ÖRÖKÍTHETŐ HŰBÉR TÍPUSAI:** Az örökíthető hűbérnek két típusa volt: a földbirtok, vagyis feudum, és a kamarai hűbér. Utóbbi mindig valamilyen jogosítvány vazallusra történő ráruházását jelentette: pénzverési jog, vásártartási jog, vámszedés joga, bányabérletek, bizonyos adók és egyházi jövedelmek behajtásának joga.
- ❖ **AZ AUXILIUM KÖTELESSÉGE:** A vazallus hűbérurának katonai és pénzügyi segítségnyújtással, vagyis *auxiliummal* is tartozott. A katonai segítségnyújtás kizárólag nehézpáncélos katonai szolgálatot jelentett, emellett a vazallusok várvédő feladatokat is elláttak. A hűbérurak és a vazallusok alkották a nemesség társadalmi rétegét, amely hivatásos katonaréteg volt. A vazallusok évi 40 nap katonai szolgálatot teljesíthettek, ha ezt túllépték, a hűbérúrnak zsoldot kellett fizetnie. A 12-13. században Angliában és Franciaországban a királyok lehetővé tették koronavazallusaik számára, hogy pénzen

megváltásuk a katonai szolgálatot, ez volt az ún. *pajzspénz*. A hűbéri hadszervezetet így fokozatosan felváltotta a fizetett haderő.

Az *auxilium* másik formája a pénzügyi segítségnyújtás. Ezzel akkor tartozott a vazallus, ha hűbérurának legidősebb fiát lovaggá ütötték, ha legidősebb lánya megházasodott, illetve a hűbérúr fogsága esetén vazallusai fizették ki a váltságdíjat (az ilyen esetek száma elsősorban a keresztes hadjáratok időszakában volt kiemelkedő). Ha a vazallusok nem tudták kiváltani urukat, közülük egynek fel kellett ajánlania, hogy ura helyett fogoly lesz.

- ❖ **A CONSILIUM KÖTELESSÉGE:** A *consilium*, vagyis a tanácsadás kötelessége kölcsönös jellegű volt a hűbérúr és a vazallus között. A vazallusok igazgatási-kormányzati feladatokat láttak el. Ez lehetett: az uradalomban adóbehajtás, bíraskodási feladatok ellátása; a király és a koronavazallus viszonyában grófi, örgrófi feladatok ellátása, és a királyi tanácsban való részvétel. A hűbérúr kötelessége, hogy kikérje vazallusai tanácsát katonai és családjogi ügyekben, a király és a koronavazallus viszonyában pedig a királynak mint legfőbb seniornak kötelessége koronavazallusai jogi védelme, vagyis a koronavazallus peres ügyeiben a királyi bíróság hozott ítéletet. A király katonai és külpolitikai döntésekben a koronavazallusokkal együtt hozott határozatokat. Európában rendszeresen összehívták a koronavazallusok tanácsát, amely Angliában a Nagytanács: ennek tagjai a világi és egyházi lordok voltak, ebből jött létre a Lordok Háza. A 13. század végére alakult ki a kétkamarás parlament (*House of Lords, House of Commons*). Ugyanezt a szerepet töltötte be Franciaországban a *pairek testülete*, tagjai hercegek, magasrangú grófok és a király által kijelölt főpapok voltak (12 fő).
- ❖ **A HŰBÉRI ÁLLAM:** A hűbéri állam egy „mozaik-királyság”, amely hercegségekből, grófságokból áll. A koronavazallusok teljhatalmat gyakorolnak saját területükön, vagyis függetlenítik magukat a királyi hatalomtól. (A király is csak saját családi birtokát kormányozza közvetlenül.) Tipikus példája a Francia Királyság, ahol 987-től a Capeting-dinasztia idején a király hatalma csak *Ile de France* területére terjedt ki, mellette 29 herceg és gróf volt. A hűbéri állam tehát területileg és politikailag erősen széttagolt állam.
- ❖ **ÖRÖKÖS JOBBÁGYSÁG:** A jobbágyok nem hagyhatták el az uradalom területét, tehát nem rendelkeztek szabadköltözési joggal, vagyis személyileg kötöttek voltak. Földesúri joghatóság alatt álltak, fölöttük az úriszék ítélkezett. Telke két részből állt: a belső telekből, amely a háza környékén lévő konyhakert, ahol zöldségeket termesztett,

illetve egy külső telekből, amely magában foglalta a falu használatában lévő szántót, kaszálót, szőlőskertet, és az állatok legeltetésére szolgáló ugart. Angliában csak a 11-12. században alakult ki az örökös jobbágyság, előtte jelentős volt a szabadparaszti réteg aránya (14%), amely saját tulajdonú földdel rendelkezett.

❖ **A NEMESSÉG FOGALMA A KLASSZIKUS KATONAI FEUDALIZMUS**

IDŐSZAKÁBAN: A nemesség társadalmi rétegét a hűbéri hierarchia különböző szintjein álló személyek alkották, kiváltságolt társadalmi réteg volt, mivel a feudummal mentességi (=immunitási) jogokat kaptak. Birtokukat és címüket az elsőszülöttség elve alapján örökíthették. Vagyonuk, rangjuk és politikai befolyásuk alapján erősen differenciált rétegről beszélhetünk. Mivel tanácsadási kötelezettségük volt, közhatalmi feladatokat láttak el, nehézpáncélos lovas katonai szolgálattal tartoztak, tehát a nemesek rétege megfelel a lovagságnak. A réteg tagjainak megélhetését jobbágysági járadékai biztosították.

❖ **A PARLAGOLÓ, A SZÁNTÓ-UGARVÁLTÓ, A KÉTNYOMÁSOS- ÉS A HÁROMNYOMÁSOS GAZDÁLKODÁS:**

Az érett feudalizmus időszakának mezőgazdaságában alkalmazott technológiákat régióként különítjük el. Ez alapján háromféle régiót és talajművelési formát különböztetünk meg:

1. **A kétnyomásos gazdálkodás régiója:** Elsősorban a Földközi-tenger vidékén jellemző a kétnyomásos gazdálkodás (Ibériai-félsziget, mai Dél-Franciaország, Dél-Olaszország, Görögország). A megművelhető terület ugarból, és őszi gabonával bevetett szántóföldből áll, ezeket évente váltják. A mediterrán éghajlat miatt a gabonát muszáj május végén, június elején learatni, különben az Észak-Afrika irányából érkező forróság tönkreteszti a terményt. Legjellemzőbb terményei a citrusfélék (citrom, narancs), szőlő, füge, cukornád és az olívbogyó. Mivel itt nem kötött a talaj, túróékét használnak, az igaerőt ökör biztosítja (gyenge állat, 3-4 pár ökör teszi ki egy pár ló erejét). A gabonatermesztés fő területei: Szicília, és a mai Spanyolország déli részén Andalúzia.
2. **A háromnyomásos gazdálkodás régiója:** Az Alpoktól északra található területeken volt jellemző a háromnyomásos gazdálkodás. A 4 évszak meglétének köszönhetően ezek a területek tavaszi és őszi gabona termelésére is alkalmasak voltak. A talaj kötött, így a nehézeke használata az elsődleges, amelyet ló húzott. Ennek következménye lesz majd a szügyhám elterjedése. Ezt a területet 1000 körül kiterjedt erdőségek borították, ezért a termőterület növelése, és a népesség eltartása miatt óriási erdőirtások kezdődtek. Legjellemzőbb termények: tönkölybúza, rozs, árpa, zab. Mind a kétnyomásos és a

háromnyomásos technológiában az ugar legeltetésre szolgál és a nyomásokat évente váltják.

3. Közép- és Kelet-Európa régiója: Közép-Európához tartozik a Cseh Királyság, a Lengyel Királyság, és a Magyar Királyság, Kelet-Európát pedig a Kijevi Nagyfejedelemség és annak utódállamai alkotják. (A 11. században ugyanis részfejedelemségekre bomlott fel.) Itt jellemző a parlagoló és szántó-ugarváltó földművelési technológia. Előbbi azt jelenti, hogy egy bizonyos szántóterületet az adott közösség kimerülésig használ, ezután új területet vesznek művelés alá (általában legelőket). Utóbbi lényege pedig, hogy maga a terület egy szántóból és egy ugarból áll, 5-7 évig egy területet művelnek meg, majd az addig ugarként használt egységet szántják fel. A közép-európai királyságokban a 14. században, mivel a természetföldrajzi tényezők lehetővé teszik, a német és vallon telepések (*hospesek*) segítségével meghonosítják a háromnyomásos gazdálkodást.

- ❖ **JÁMBOR LAJOS 817-ES RENDELETE A FRANK BIRODALOMBAN AZ ÖRÖKLÉSRE VONATKOZÓAN:** A birodalom egységének megőrzése céljából a legidősebb fiú, Lothar lesz a császár és neki engedelmeskedik két öccse, Lajos és Pipin. Lajos csak Bajorországot kapja meg, Pipin pedig Aquitaniát. (Ő 838-ban meghalt, ezért féltestvérük, Károly kapta meg ezt a területet.)

- ❖ **A FRANK BIRODALOM 3 FELOSZTÁSI SZERZŐDÉSE NAGY KÁROLY UNOKÁI KÖZÖTT:**

I. 843, Verdun – 3 részre osztották:

- 1. A Rajna-Elba, Duna közötti terület a Keleti Frank Királyság, uralkodója Német Lajos (843-876)
- 2. Maas-Meuse-Rhone folyóktól nyugatra a Nyugati Frank Királyság, uralkodója Kopasz Károly (843-877)
- 3. A kettő közötti terület, ami magában foglalja Itália, Burgundia, Provence és a leendő Lotharingia területét, Lothar császár irányítása alá került (843-855)
- Lothar halálakor idősebb fiát, II. Lajost császárrá koronázta és ő Itália királya lett, kisebbik fia, II. Lothar Lotharingiát kapta, aki 869-ben meghalt.

II. 870, Meerssen: Kopasz Károly és Német Lajos maguk között észak-déli irányban kettéosztották Lotharingiát.

III. 880, Ribemont: Az aláíró felek halála miatt Német Lajos fiának, III. (Vastag) Károlynak sikerült egész Lotharingiát megszereznie, sőt 881-ben ő lett a császár

és 2 évig az egész birodalmat újraegyesítette (885-887). 887-től három részkirályság volt: Nyugati Frank Királyság, Keleti Frank Királyság és Itália. A Nyugati Frank Királyság 987-től, a Capeting-dinasztia uralkodásától Francia Királyság, a Keleti Frank állam 962-től (II. Ottó császárrá koronázásától) Német-római Császárság.

1. Az angolszász Anglia elleni 2.dán-norvég invázió (981-1016) céljai, vezetői, következményei:

A háború szakaszai:

1. **981-991:** Már 975-ben, Edgár halálának évében fegyveres konfliktus tört ki, a két párt Edgár két fiát lépteti fel egymással szemben. 978-ban Mártír Edwardot meggyilkolják, amely már egyértelműen súlyos válságra utal. 979-ben „Tanácstalan” Aethelred (979-1016) ül a trónra, aki már csak árnyéka nagyformátumú elődeinek, nevében is hordozza az állam hanyatlását. 981-ben Angliát újabb viking támadás érte, Írország területéről Olaf norvég törzsfő vezetésével a part menti kikötővárosokat támadták meg. Az angolszászok 991-ig sikeresen védekeztek. De, 991-ben a II. Maldoni csatában kikaptak, ezután a király hadisarcot fizetett Olafnak, ami évi adóvá vált. (=danegeld).
2. **1002-1014:** Jól képzett vikingek, professzionális hadseregre támaszkodva, szisztematikus országfoglaló, területszerző inváziót hajtottak végre. Központilag felállított, majdhogynem reguláris dán és norvég seregek indultak Anglia meghódítására, ami „Hegyesszakálú” Svennek, Dánia királyának fő célja volt. A második dán hódítás más volt, mint az első, minőségi változást hozott magával. Itt már két állam politikai-gazdasági konfliktusáról van szó. Svennek, Norvégia és Dánia uralkodójának az lesz a célja, hogy az angol trónt megszerezze. 1013-ban Sven király minden addiginál nagyobb hadsereget küld Anglia ellen, s az év végén be is veszik Londont. Aethelred és udvara Normandiába menekül.
3. **1014-1016:** Angliában Sven halála (1014) után fia, Knut lesz az úr. Ekkor azonban egy széleskörű belső ellenállás bontakozik ki Aethelred fia, Vasbordájú Edmund vezetésével. Aethelred ugyan visszatér 1015-ben, de az idős király helyett már fia kormányoz, majd halála után ő lesz a király (Edmund, 1014-1016). Knut viszont egy nagyobb sereggel visszatér és 1015-ben Ashingdonnál nagy, de pürrhoszi vereséget mér Edmundra. A csata után kötött egyezményben felosztják egymás között Angliát, körülbelül a korábbi Watling-vonal mentén. Miután Edmund néhány hónapon belül gyanús körülmények között meghal, Nagy Knut elveszi feleségül Normandiai Emmát, Aethelred özvegyét, s Anglia királyává koronáztatja magát (1016-1035).

2. Aethelred kormányzati politikája: (979-1016)

Aethelred (979-1016) egészen a 991-es második maldoni csatáig tudja tartani állásait, több mint egy évtizeden át sikeresen veri vissza a dánokat. A belpolitikában Wulfstanra, a tudós yorki érsekre támaszkodva tovább tudja működtetni a jogrendszert és az igazságszolgáltatást. 10 törvénykönyvet adott ki Aethelred, alatta állítják fel először az állandó királyi kincstárat.

3. A dán-norvég-angol perszonálunió: (1028-1035)

1028-ban jött létre a dán-norvég-angol perszonálunió amely Nagy Knut (1016-1035) nevéhez fűződik. Knut az észak-északnyugati európai régióban akar egységes uralmat, egy tengeri birodalmat kiépíteni. A közigazgatásban 4 earl-t emelt fel provinciális hatalomra, 4 igazgatási körzetre bontja Angliát pl.: Wessexet, Godwine kormányozza. A korábbi királyi birtokok fölött Wessex earl-je, Godwine gyakorolt ellenőrzést, ő képes volt már Knut idején nagy befolyási övezetet kialakítani Dél-Angliában.

4.Keresztes hadjáratok: (1096-1270/1291)

A gregorián reform szellemiségéből született meg a keresztes hadjáratok eszméje és terve. Ezt az tette aktuálissá, hogy a XI.sz.-ban a szeldzsukok megszállták a Szentföldet. II. Orbán 1095 őszén a franciaországi Clermont-ban tartott zsinaton hirdette meg a hadjáratot. A bizánci császár kért segítséget a nyugati, latin keresztényektől, ugyanis a Szeldzsukok elfoglalták Bizánctól az egész Anatólia területét, így Nicea városát is. A pápa a keresztes hadjárattól azt remélte, hogy Róma fősege alatt a keleti és a nyugati keresztényeket újra egyesítheti.

Összesen hét hadjárat volt. Az első Keresztes hadjárat (1096-1099) idején kezdték meg Jeruzsálem ostromát 1099-ben, és július 15-én elfoglalták a várost. A meghódított területeken a győztes keresztes seregek vezérei európai típusú hűbéres államokat hoztak létre. A Jeruzsálemi Királyság élére Bouillon Gottfried került, majd az ő halála után öccse, Balduin. A királyság hűbéres államai az Antiochiai Fejedelemség, az Edesszai grófság és a Tripoliszi grófság voltak. A meghódított területek lakói jobbágyokká lettek. A szent helyek védelmét a 12. században a lovagrendek vállalták. Ebben az időszakban jöttek létre a szerzetesrendek mintájára az első egyházi lovagrendek, mint például a (Templomosok), Szent János Rend (Johanniták), Német lovagrend. 1291-ben a templomosok erődjének, Akkonnak az elvesztése zárta le a hadjáratokat.

5. Simonia:

A simonia a lelki javak így a szentségek, és az egyházi hivatal adásvétele, ami bűn a vallásosság érénye ellen. Nevét Simon mágusról kapta, aki elsőként akarta megvásárolni az apostolok lelki hatalmát. Amiatt terjedt el, hogy a világi uralkodók gyakorolták az egyházi tisztségekbe való beiktatást (investitúrát). Így a világi személyek (gyakran pappá sem felszenteltek) nyertek el egyházi tisztségeket, melynek következtében elvilágiasodott az egyház.

6.Cölibátus: (papi nőtlenség)

A papi nőtlenség bevezetése két célt szolgált. Egyrészt a papok világias életvitele ellen irányult, másrészt az egyházi birtokok egyben tartását szolgálta. A Burgundiai királyságból a XI. század első felében, a Cluny-i bencés kolostorból indult el egy egyházi reformmozgalom, ami eredményes volt. II. Miklós pápa **1059-ben a lateráni zsinaton** Rómában a következő határozatokat fogadtatta el:

1. Cölibátus bevezetése

2. Simónia eltörlése

3. Világi uralkodó nem iktathat be egyházi tisztségbe, csak a pápa

4. A pápát a bíborosok testülete (konklávé) választja Rómában és nem a német-római császár jelöli ki a Szentszék élére.

7.Miniszterálisok:

A feudális urak szolgálatában álló, azoktól rendszerint személyükben is függő emberek, gyakran szolgálóállapotúak, akiket a birtok igazgatására és hadiszolgálatra alkalmaztak, akiket a német-római császárok a Száli-dinasztia alatt (1024-1125) szolgálatukba fogadtak, hűségesküvet tettek, ekkor még csak szolgálati, nem örökíthető birtokot kaptak. A 11. század óta a német fejedelmi és császári udvar belső embereinek gyűjtőneve.

A 13-14.században mivel már feudumot kaptak, összeolvadtak a kishemességgel.

8.Wormsi Konkordátum: (1122)

Az investitúra-háború I. szakaszát zárta le.

II. Callixtus pápa és V. Henrik német-római császár megállapodása. A Wormsi Konkordátum értelmében a császár lemondott a gyűrűvel és pásztorbottal történő investitúráról, az egyházi hivatalba való beiktatásról, s megengedte a kánoni választást.

Kánoni választás: A kánonok testülete, tehát a káptalan választja meg a püspököt, ezt a pápa szentesíti.

A megválasztott püspököt az érsek vagy a pápai legátus iktatta be a lelki hatalomba. A pápa viszont megengedte a császárnak, hogy képviselői útján jelen legyen a püspökválasztáson, s vita esetén a józanabb párt mellett foglaljon állást. A világi javakba és tisztségekbe, valamint a hűbérekbe való beiktatást a Német-római császárságban a püspök felszentelése előtt,

Itáliában és Burgundiában a felszentelés után hajtották végre. Az adományozott, hűbéri esküvel járó világi javak (birtokok + tisztségek, hivatalok), a temporáliák.

9.Tömjénút:

A tömjénút két ágból, az indiai, és a szomáliai-etiópiai tengeri kereskedeleméből fonódott össze. Bizánc ezen a karavánúton jutott hozzá az indiai és a távol-keleti áruk egy részéhez, valamint a szomáliai tömjénhez. Jelentősége 512-től nőtt meg, amikor 628-ig tartó háborút folytatott Bizánc-Perzsiával, s a Perzsián áthaladó selyemút forgalma lecsökkent. A 7. századra a tömjénút kereskedelmének megszervezésében az egyik karaván-álláshelynek, Mekkának lett vezető szerepe. A kereskedelmi útvonal az Arabiai-félsziget nyugati részén halad, Áden-Mekka-Antiochia-Konstantinápoly városokon át.

10.Hidzsra:

Mohamed nevéhez fűződik, aki az Iszlám hit megfogalmazója volt. A kurais törzs szegényebb kereskedő nemzetségei közé tartozott, 570 körül született. 595 körül feleségül vette a szírai kereskedelemben érdekelt jómódú özvegyet Kadisát, 610 körül kezdett Allah kiválasztott küldötteként, profétaként fellépni. A Mekka környéki hegyeken látomásai támadtak. Gabriel arkangyal révén az Istentől származó, minden vallás alapjául szolgáló

Korán birtokába került, hogy megtaníthassa az emberekkel Allah utasítására.

Mohamed magát az utolsó profétának tekintette, aki betetőzi az igaz hit terjesztését. A vezető mekkai kereskedő nemzetségek elutasították az Allah mindenhatóságát hirdető tanokat, féltve ősi politeista hitüket, és uralmi helyzetüket. Mohamed nemzettségét bojkott alá vették. A proféta több éves sikertelen igehirdetés után, 622-ben híveivel együtt elhagyta Mekkát, és Medinába (ez akkor Jaszrib nevű város volt) költözött. Ezt az eseményt hívjuk hidzsrának, mely az Iszlám időszámítás kezdete lett, (622.július 16).

11. Az Iszlám vallás három alapvető dogmája:

Az Iszlám a zsidó, a keleti keresztény, a perzsa vallásból és a pogány kultuszokból keletkezett eklektikus, de egészen új hitrendszer. Három fő dogmából tevődik össze.

Az első a tanhíd: Vagyis Allah egyedüliségének kiemelése. Allah örök, összehasonlíthatatlan, nem nemzették, és nem nemzett, minden dolog teremtője és irányítója. Láthatatlan, alaktalan és helyhez nem kötött. Létének hét attribútuma van: Élet, tudás, látás, hallás, akarat, beszéd, mindenhatóság. Allah útjai kifürkészhetetlenek. Az iszlámban nincsenek szentek, csak angyalok, akik nem isteni jellegűek, de halhatatlanok. Az angyalok után a

szellemek (dzsinek) következnek, akik olyanok, mint az emberek, de csodás erők birtokában vannak. A világ, az élőlények, és az ember Allah „legyen” szavából keletkeztek. Az Iszlámban is Ádám és Éva az első emberpár, de Jézus csak próféta, Allah követe.

A második dogma: Mohamedben és a Koránban való hit. Mohamed az utolsó „próféta,, akit megelőz az összes zsidó és keresztény próféta. Mohamed az utolsó próféta, így könyve, a Korán, minden eddigi szent írást túlhalad.

A harmadik, az utolsó ítélet dogmája: Amelynek a pogánysággal szemben volt jelentősége. A törzsi vallások nem ismerték a túlvilági életet, a feltámadást, és a legfontosabbat, az egyéni felelősségre vonást. Az utolsó ítéletnél Allah a földre száll, és az ember megmérettetik bűnei, valamint jó cselekedetei által. A bűnös a pokolba, az igazhitű a paradicsomba (egy mesebeli oázisba kerül).

12. Az iszlámhívő öt kötelessége:

Az iszlám szó jelentése: teljes odaadás Istennek „belenyugvás az ő akaratába”!

Az egyéni felelősségre vonásból következett a muszlim (az iszlámhívő) öt kötelezettsége. 1. A saháda (hitvallás): nincs más Isten csak Allah, és Mohamed az ő prófétája. A muszlimok többségének ez volt az egyedüli imája. 2. A szalát (az istentisztelet): előbb naponta kétszer, majd zsidó és perzsa hatásra ötször volt köteles az igazhívő imádkozni. Az ima, a leborulás helye a mecset, de otthon és bárhol végezhető volt. Mekka felé fordulva, amit rituális tisztálkodás előzött meg. A gyülekezeti istentiszteleten a hívők egyike, az imám előre végezte az imádkozást. Eredetileg nem volt örökös pap, imám bárki lehetett, aki jól ismerte a szertartást. A pénteki imákra müezzín (kikiáltó) hívta a gyülekezetet. 3. A zakát (alamizsna): zsidó és keresztény hatásra bevezetett, minden jövedelemmel rendelkező hívő által fizetendő adó a hitközösség fenntartására, valamint a szegények megsegítésére. A jövedelem kb. 2,5%-át tette ki. 4. A szamn (a böjt) ramadán havában. Ramadán hónapban napkeltétől napnyugtáig nem szabad enni, de éjjel már lehet. Kényszerű szokásokból származott, mely más formában a zsidó és a keresztény hívő számára is előírt volt. 5. A haddzs (a zarándoklat Mekkába) a Kába-kóhoz: a pogány kultusból épült be. A muszlim férfinak lehetőség szerint életében egyszer kellett elzarándokolni a szent városba.

Tilos a szeszesital fogyasztása, disznóhús evése, a muszlim férfinak négy felesége lehet, mellettük ágyasai is. A nő csak muszlim férfihoz mehet, míg a férfi zsidó és keresztény nőt is elvehet.

13. A szunnita és síita irányzat fő jellemzői:

Az uralomra került irányzat, az ún. szunnita a hatalom gyakorlását a Mohamed halálakor (632) az iszlám közösségben létrejött közmegegyezésre, az idzsmára alapozta. A szunniták

szerint ez a közmegegyezés szunnává, hagyománnyá vált, s törvénynek minősül, vagyis Allah akaratából származik. **A kalifaságra a próféta kiváló társai és hívei, illetve rokonai jogosultak. A kalifát mindig meg kell választani a próféta kiváló társának családjából.** A kalifa elsősorban világi vezetője az iszlám hitűek közösségének, aki egyben a vallás dolgaiban is a legfőbb hatalom. Az első négy kalifát így választották meg, ezek 632-661 között: Abu Bakr, Omar, Oszmán, és Mohamed lányának Fátimának a férje, Ali, akit meggyilkoltak.

A szunnitákkal szemben Ali és táborá, pártolói, *a síiták egyedül a származást tartották elfogadhatónak* a kalifai méltóság betöltéséhez. Azt vallották, hogy a próféta lelke vér szerinti leszármazottaiban, Aliban és fiaiban, Hasszanban és Husszeinben él tovább. Ali és fiai Allah különös kegyeltjei, Allah akaratának hordozói, ezért csak ők lehetnek kalifák. Az iszlám közösség (umma) vezetője nem a kalifa, hanem a vallási vezető (imám). Az Omajjád kalifátus korától a síiták az imámok eljövételét hirdették, akik majd megdöntik az igazságtalanság uralmát.

14. Az Omajjád Kalifátus fogalma: (661-750)

Muávija (661-680) a birodalom székhelyét a szíriai Damaszkuszba helyezte át. Az első Omajjád kalifa, Szíria helytartója, aki a mekkai Omajja családból származott. Az Omajjád kalifátus története hatalmi harcok, belháborúk és konszolidációs időszakok váltakozásából állt. Az Omajjádok a Bizánci államszervezetet tekintették mintának. Az Arab Birodalom keleten az Indus völgyéig terjeszkedett, nyugaton elfoglalták Észak-Afrikát és 715-re a Pireneusi-félszigetet.

15. Az Abbaszida Kalifátus fogalma: (750-1258, Bagdad a főváros)

750-ben a keleti tartományok (így az iráni területek) fellázadtak, az Omajjádok hatalmát megdöntötték, a dinasztia tagjait megölték, és Abul Abbászt kiáltották ki kalifának. Az Omajjádokhoz hasonlóan az Abbaszidák sem európai értelemben vett dinasztikus úton, hanem kollektív családi szokás alapján örökölték a kalifa méltóságát. Az Abbaszida kalifák (750-1258) jobban megfeleltek az iszlám értékeinek, mint a világiasabb Omajjádok. Az Abbaszida kalifa tehát, a próféta örököse, aki családjában örökíti a prófétától származó isteni megvilágosodást. Az Abbaszidák a Perzsa államszervezetet tekintették mintának.

16. A Kordovai Emirátus (756-929) és Kalifátus (929-1031):

Elsőként, cordovai emirátus néven Hispánia vált ki 756-ban a birodalomból. A római és gót keresztény társadalomra települt muszlim rendszer tartós sikerét alkalmazkodóképességének,

viszonylagos vallási toleranciájának köszönhető. A 9-10. században a nyugati Iszlám világ legfejlettebb régiójává vált. Az iszlámizáció ugyan jelentős volt, de a keresztény hitben maradt őslakosság és betelepült zsidók mindig számottevőek maradtak. A keresztények jó része kétnyelvű, kétkultúrájú lett. Asztúria területe északon a keresztényeké maradt, az itt élő szvévek, romanizált lakosság utódai és az ide menekült vizigótok 718-ban királyságot alapítottak a Duero folyótól északra. Emellett Nagy Károly, Frank császár 812-re az Ebro folyóig meghódította a mai Spanyolország északi részét, és létrehozta a Barcelonai határőrgrófságot. Tehát ezek a területek nem voltak arab kézen.

III. Abd ar-Rahman (912-961) 929-ben kalifává nevezte ki magát. A kalifátus teljesen kivált a Bagdadi Kalifátusból. Az ország területét a római gót berendezkedéshez igazítva *helytartóságokra osztották. Élükön emírek*, majd a kalifa által kinevezett válik (helytartók) álltak. A cordovai állam katonailag defenzív volt. A XI. században a kalifátus több mint 20 darab területi fejedelemségre, kisállamokra esett szét, amit emírek irányítottak. Ez teremtette meg a lehetőséget arra, hogy az északi, keresztény államok (így az Asztúriai-Leóni királyság) megkezdjék a keresztes, visszafoglaló háborúkat az arabok ellen, aminek az I. szakasza 1265-ig tartott. Ekkor az arabok már csak a Granadai Emírséget birtokolták.

A Német Lovagrend állama (fogalmak)

- **A Kardtestvérek Lovagrendje**

Albrecht püspök német lovagokkal 1201-ben Livóniában (ma Lettország) megalapította Riga városát. A ciszterciák közreműködésével 1202-ben Livónia védelmére, a templomosok mintájára lovagrendet alapított Albrecht püspök, ez volt a Kardtestvérek Lovagrendje. Észtországban akart a Lovagrend terjeszkedni, ezért 1211-ben támadást indított az észt törzsek ellen. 1236-ban a litvánok ellen indítottak támadást, de ez vereséggel zárult. Emiatt a lovagrend maradéka unióra lép a Német Lovagrenddel 1237-ben.

- **Az 1249-es Christburgi Békeszerződés**

1242-ben a Német Lovagrend támadást indított a rusz fejedelmek ellen, de vereséget szenvedtek a Csúd-tavi csatában. A vereség hatására felkelés robbant ki Poroszországban, mely 12 évig tartott. Ezt az 1249-es Christburgi béke zárta le, amely szabadságot adott a rend uralma alá tartozó poroszoknak, valamint biztosította a tulajdonhoz való, örökösödési és végrendelkezési jogukat.

- **A tizenhárom éves háborút lezáró 2. Toruni Békeszerződés (1466):**

A 2. Toruni békeszerződés a lengyel-litván perszonalunió második háborúját zárta le a lovagrenddel, ami 1453-1466 között volt. Mivel a lovagrend kikapott, le kellett mondania Nyugat-Poroszországról (Gdansk és környéke), Marienburg váráról, Kulm és Thorn városáról. 1466-1525 között a lovagrend területe: Kelet-Poroszország, Központ: Königsberg. A nagymester hűségesküvel tartozott a lengyel királynak, IV. Kázmérnak.

- **Az 1525-ös Krakkói Békeszerződés**

A Német Lovagrend 1517-ben Moszkvával kötött lengyel-litván ellenes szerződést. 1519-1521 között került sor a Lengyelország és a lovagrend közötti háborúra, ami a rend vereségével zárult. A Lengyelországgal kötött 1525.évi krakkói szerződés értelmében Kelet-Poroszország lutheránus hercegséggé és ezzel együtt Európa első protestáns fejedelemségévé vált.

Csehország a középkorban (fogalmak)

- **II. Frigyes Szcíliai aranybullájának Csehországra vonatkozó pontjai**

I. Ottokár (1197-1230) Csehország egyik legjelentősebb uralkodója volt. Kihasználva II. Frigyes császár harcát a pápával és dél-itáliai terjeszkedését, sikerült elérni, hogy a 1212.-i ún. szcíliai aranybullában a császár királyi címet adjon neki, elismerje a csehek szabadságát a királyválasztásra, és azt, hogy az uralkodó iktassa be a csehországi püspököt. Tehát megszűnt a hűbéri viszony a cseh király és a császár között, Csehország szuverén királyság lett, sőt birodalmi fejedelemként a cseh király a birodalmi gyűlésen is részt vehetett.

- **II. Ottokár és IV. Béla 1254-es megállapodása, ennek következményei**

13. század közepétől II. Ottokár virágzó és szilárd országot uralhatott. Ausztriát és Stájerországot szerette volna megszerezni apósa halála után (1246), ám ezekre IV. Béla is igényt tartott. 1254-ben viszont megegyeztek és ennek értelmében Ausztria Csehország, Stájerország pedig Magyarország fennhatósága alá került. Azonban a stájerok nem fogadták el magyar uralkodójukat és Ottokárnak hódoltak. Így csatára került sor, melyben a cseh király aratott győzelmet nehézlovasaival, így Stájerországot is megszerezte 1261-ben.

- **IV. Vencel 1409-es Kutna Hora-i rendelete**

IV. Vencel 1378-ban került trónra. Uralkodása alatt megmaradt az idegenek befolyása a prágai egyetemen és az egyházmegyéken. 1409-i Kutna Hora-i rendeletével megvonta a

német tanárok előjogait, és az egyetemeken kötelezővé tette a cseh tanárok számának túlsúlyát. Ezáltal a német tanárok és tanítványaik elmentek és Lipcsében új egyetemet alapítottak. Mindezt Husz János kérésére tette.

- **Husz János tantételei**

IV. Vencel idején tört ki a huszita mozgalom, melynek vezetője Husz János volt, aki 1402-től a prágai egyetem rektora. Husz Wycliffe tanait hirdette. Elutasította a búcsúcédulákat, ugyanis szerinte a bűnt egyedül csak Isten bocsáthatja meg. Tagadta a pápa egyház feletti főségét, a papság apostoli szegénységének visszaállítását szorgalmazta, emellett az anyanyelven folyó igehirdetést is. Lefordította cseh nyelvre a Bibliát. Úgy vélte a vallásgyakorlás csak a Szentírás szigorú tiszteletével lehetséges. Huszt a pápa kiközösítette mindezek miatt. Később az 1415-ös konstanzi zsinaton máglyahalálra ítélik, mint eretneket.

- **A kelyhesek és a táboriták (társadalmi bázisuk, követeléseik, vezetőik)**

Husz János halála növelte az ellenállást Csehországban. Az elégedetlenek között két irányzat alakult ki, az egyik csoportot az ún. kelyhesek alkották, a másikat pedig a táboriták. Az előbb említettek nemesi-polgári bázisú irányzat voltak, akik megelégedtek volna az egyház befolyásának mérsékelésével és az egyházi élet megtisztításával. A híveik számára a két szín alatti, azaz kenyérral és borral való áldozást kívánták. Jelképükké a kehely vált. A prágai négy pontban fogalmazták meg követeléseiket, melyben a két szín alatti áldozás bevezetése és a papság világi hatalmának megszüntetése volt. A másik csoportot a vidéki ellenállók szervezték meg, magukat a bibliai Táborról nevezték el. A táboriták parasztokból, városi plebejusokból és elszegényedett nemesekből álltak. Lemondtak a magántulajdonról és politikai egyenlőségre törekedtek.

- **Az 1421-es Caslavi országgyűlés határozatai**

1421 júliusában a 21 városból álló szövetség elfogadta a prágai négy pontot, felmondta az engedelmességet Zsigmondnak és a királyválasztásig 20 tagú kormányt állított az ország élére. A 20 régens közé 5 főurat és 7 köznemeset választottak.

- **Huszita háborúk**

1419-ben felkelés robbant ki, ami által a táboriták kezébe került a város irányítása. A háború 1420-1435 között volt. A husziták 1434-ig folyamatosan győztek (Prága melletti csaták, 1431-Domazlice). Ám miután Zsigmond 1432-ben elfogadta a prágai négy pontot, a kelyheseket maga mellé állította. Ez lehetővé tette, hogy Lipany-nál a táboritákat megverje 1434. május 20-án. Vezetőjük Nagy Prokop is meghalt. 1436-ban Zsigmondot cseh királlyá koronázták.

Lengyelország és Litvánia (fogalmak)

- **III. Boleslaw 1138-as végrendelete következtében kialakuló lengyel részfejedelemségek**

III. Boleslawnak sikerült egy időre egyesítenie Lengyelországot, ám végrendeletében már a szétagolódást szentesítette. Azzal, hogy felosztotta az országot a fiai között, a családi viszályoknak akart véget vetni. Úgy osztotta fel, hogy Krakkót és a hozzá tartozó térséget (Kis-Lengyelországot) a legidősebb fiának adta, akinek főhatalma volt a többi részfejedelem felett. A szétagolódás virágkorában a részfejedelemségek száma egyre inkább gyarapodott. A legfontosabbak Kis-Lengyelország, Nagy-Lengyelország, Szilézia, Mazóvia, Kujávia.

- **A részfejedelemségek egyesítésének lépései, I. Ulászló és III. Nagy Kázmér alatt**
Lengyelország egyesítése már a 13. század második felében megkezdődött, de ekkor még mindegyik kudarcba fulladt. Majd a fejedelmi trón élére I. Ulászló került, akinek kemény munkával sikerült megszerezni a részfejedelemségek jelentős részét, kivéve Sziléziát és

Mazóviát. 1320-ban lengyel királlyá koronáztatta magát. A problémát viszont fia III. Kázmér fogja megoldani. III. (Nagy) Kázmér (1333-1370) megszerezte Kujáviát a német lovagrendtől, sógora Nagy Lajos segítségével 1349-ben megszerezte Halicsot, viszont 1335-ben Sziléziáról lemondott, így Csehországhoz került.

- **Lengyel-Litván perszonálunió**

Nagy Kázmér halála után 1370-1382 között Nagy Lajos volt a lengyel király. 1384-től kisebbik lánya Hedvig lesz az. A Lengyel Királyság és a Litván Nagyfejedelemség uniója a krewoi egyezség után jött létre 1385-ben. II. Ulászló (Jagelló) litván nagyfejedelem, aki pravoszláv volt áttért a latin kereszténységre és feleségül vette Hedviget és így jött létre a két ország közötti perszonálunió, ami már sokkal eredményesebben vehette fel a harcot a lovagrenddel szemben.

	Év szám	Történelmi esemény	Elhelyezkedés középkor	Elhelyezkedés ma
Toulouse	418	Létrejött az első önálló barbár állam a Nyugatrómai Birodalom területén. Nyugatrómai Birodalom császára átadott egy provinciát a vizigótoknak ami, Aquitania volt, királyságuk fővárosa volt Toulouse.	Nyugatrómai Birodalom	Franciaország
Karthágó	429-439	A vandálok Sevilla (rómaiak alapították Sevillát) kikötőjét használják fel, hogy hadiflottát építsenek. Úgy döntenek, átkelnek a Gibraltári-szoroson 429-ben és a Római Birodalom észak-afrikai provinciáit kezdik elfoglalni. Itt 7 db provinciája van Rómának, melyből a leggazdagabb provinciát Tunist foglalták el Karthágó központtal. A provincia elfoglalása és Karthágó bevétele 10 évig tartott, azaz 439-re lezárultak a katonai hadműveletek Karthágó elfoglalásával, s létrehozták a vandál államot, vandál királyságot. A Bizánci Birodalom 535-ben megsemmisítette a vandál államot.	Nyugatrómai Birodalom	Tunézia
Genf és Lyon	450-es évek	A Burgund állam két központja. A burgundok 406-ban lépik át a határt a Rajnán. Letelepedési engedélyt kérnek a császártól. Belgica területére irányuló terjeszkedésük miatt Aetius a hunokkal szövetségben 436-ban megverte őket és az életben maradtakat telepítették le 443-ban Genf környékére. A Genfi-tó környékére telepítik le őket, s hamar asszimilálódnak és felveszik a kereszténységet. Genf központtal lesz itt államuk, tehát 443-tól létezik az itt létrejött kis Burgund állam. A burgundok eddig csak a Genfi-tó környékén éltek, de Rhone folyó völgyét is elfoglalják a 450-es években. Létrejön Lyon központtal a Burgund állam.	Nyugatrómai Birodalom	Svájc, Franciaország
Konstantinápoly	330	Nagy Constantinus a saját nevére keresztelte át a görögök által alapított Byzantion gyarmatvárosát. 395-től ez a Keletrómai Birodalom fővárosa. 381-382: Theodosios császár egyetemes zsinatot hív össze, s ezen a Konstantinápolyban tartott egyetemes zsinaton elfogadják a Szentháromság alapú kereszténységet államvallásként.	Keletrómai Birodalom, 1453-tól Isztambul, ami az Oszmán Birodalom fővárosa	Törökország
Meroving-dinasztia alatti Frank Királyság területe		Chlodvig és fiai által meghódított területek (486-555: alemann és ripuári frank szállásterületek, a vizigót királyság, a burgund királyság, az osztrogót királysághoz tartozó Septimania és Provence.)	Nyugatrómai Birodalom	Franciaország, Hollandia, Belgium, Luxemburg, Nyugat - Németország, Svájc

Nagy Károly Frank Birodalmának területe	772-843	A Frank Birodalom, Nagy Károly hódításai eredményeként jött létre. A 772 - 812 között vívott háborúkban a longobárdokra, bajorokra, szászokra, avarokra és az arabokra is vereséget mért.	Eu legnagyobb államalakulata volt, déli határ: Ebro folyó, északi határ: Északi –tenger, Dánia, keleti határ: Elba – folyó, Duna(mai Dunántúl), Itália területe kivéve Szicília, Velence ,Dalmácia ami Bizánc kezén maradt Nyugati Frank Királyság	Franciaország, Hollandia, Belgium, Spanyolország északi része (Andorra) Nyugat-Németország, Svájc, Ausztria, Dunántúl, Olaszország északi része
Normandiai hercegség	911	Normandiai hercegség létrejötte: a Rouen környékén élő vikingeket Együgyü Károly a Rollóval kötött Saint Claire sur l'Epte-i szerződés értelmében 911-ben letelepítette, hogy védjék Párizst. Így létrejött a Normandiai Hercegség Rouen központtal. Ezeket a dán vikingeket normannoknak nevezzük. A szerződés tartalma: -Rollónak meg kellett védenie ezt a területet a további támadásoktól és más újabb megszállókkal szemben - Emellett Rollonak hűségesküt kellett tennie és el kellett vennie a király lányát feleségül - Fel kellett venniük a kereszténységet		Franciaország
Gent és Brugge	1000 - 1300	Gent városa a posztgyártás központja, angol gyapjút dolgoztak fel. Brugge a virágzó középkor (1000-1300) legnagyobb kereskedő városa és a hitelélet központja. 2 nagy távolsági kereskedelmi hálózat metszéspontjában helyezkedik el, ez a Hanza és a Levante kereskedelem	Flandria grófsága, Németalföld	Belgium
Champagne négy vásárvárosa	1000 - 1300	Párizs és környékén levő 4 vásárváros Rougen, Lagny, Provins, Troyes stb. (kontinentális nagyvásárai vannak, évente 2x 6hétig tartott) Ez az egyik urbanizációs övezet a Virágzó Középkorban (1000 - 1300), amelyet szárazföldi és folyami kereskedelmi útvonalak kötnek össze a lombardiai/(Velence, Genova, Milánó), a németalföldi (Gent Brugge) és a Rajna-menti birodalmi (Köln, Worms, Nürnberg, Augsburg) urbanizációs övezetekkel.	Franciaország	Franciaország
Milánó, Velence, Firenze, Genova	1000 - 1300	Meghatározó szerepük volt a Levante áruk forgalmazásában. (textilipari ágazatok, posztó és selyemipar jelentősek, fegyvergyártás, vasművesség, üvegipar) Ez is urbanizációs övezet volt.	Német-római Birodalomhoz tartozott -Lombardia, Toscana	Olaszország
Köln, Nürnberg	1000 - 1300	Köln és Nürnberg a Rajna-menti urbanizációs övezet 2 jelentős iparos és kereskedő városa (vászonipara, vasipara, fegyvergyártása jelentős. pl.: páncélok, kardok) Emellett Köln 785 óta (Nagy Károly) érseki székhely volt.	Német- római Birodalom	Németország

Kordova, Granada, Sevilla		Andaluzia Aranyháromszöge, a 756-ban megalakuló Cordovai Emírség központjai. A keresztény királyok egyesült serege Las Navas de Tolosánál nyílt csatában(1212) döntő győzelmet aratott az Almohádok felett. Bár a diadal a spanyol államokat is kimerítette, annak jelentősége évtizedek után sem veszett el, ugyanis előbb Córdoba (1236), majd Sevilla (1248) is megnyitotta kapuit a hispánok előtt, a portugálok pedig 1250-ben, Lagos elfoglalásával délen elérték a tengert. A mórok uralma a 13. század közepétől a félsziget délkeleti sarkában húzódó Granadára korlátozódott, ez az emirátus azonban még 250 évig dacolt a reconquista harcosaival,1492-ig.	756-ban megalakulóCordovai Emírség központjai	Spanyolország
Clermont	1095	II. Orbán pápa zsinaton hirdette meg a keresztes hadjáratot ebben a városban.	Franciaország	Franciaország
Antiochia	1098	Gottfried, Rajmund, Bohemund csapatai elfoglalják Antiochiát és itt hercegség jött létre	Az I. keresztes hadjárat idején (1096-1099) a Szeldzsuk Birodalomhoz tartozik	Törökország
Tripolis	1099	Tripoliszi Grófság központja. (A meghódított Jeruzsálemi Királyság hűbérese lett)	Az I. keresztes hadjárat idején (1096-1099) a Szeldzsuk Birodalomhoz tartozik	Észak Libanon
Jeruzsálem	1099. július 15.	A keresztesek elfoglalják Jeruzsálemet, királyságot alapítanak	Az I. keresztes hadjárat idején (1096-1099) a Szeldzsuk Birodalomhoz tartozik	Izrael
Tunis	1270	1270 IX. (Szent) Lajos Franciaország királya által vezetett utolsó, 7. keresztes hadjárat célpontja, ez teljes vereséggel zárult, a király pestisben meghalt.	Mameluk Birodalom	Tunézia
Worms	1122	Megállapodás a pápaság és a császárság között, ez zárta le az investitúra háború I. szakaszát	Német-római Birodalom	Németország
Legnano	1176 május 29.	I. Frigyes vereséget szenved az 1167-ben megalakult lombard ligától (16 városszövetsége)	Német-Római Birodalom, Lombardia	Olaszország
Mekka	622	Mohamed elhagyja a várost, ami a Karavánkereskedelem központja, a Tömjénút mentén feküdt	Arabiai - félsziget	Szaud - Arábia

Medina	622-630	Mohamed és hívei ebbe a városba költöznek Mekkából, de 630-ban a próféta elfoglalta Mekkát.	Arabiai - félsziget	Szaud - Arábia
Damaszkusz	638	I. Omar kalifa arab hadserege, elfoglalta Damaszkuszt a Bizánci Birodalomtól.	Bizánci Birodalom	SzírIA
Bagdad	762	Abbaszidák dinasztiája alatt az Arab Birodalom fővárosa, Al-Manszúr alapította	Arab Birodalom	Irak
Kordova	756	A Kordovai emirátus központja az Ibériai-félszigeten	Ibériai-félsziget	Spanyolország
Riga	1201	Albrecht püspök vezetésével érkező német lovagok alapították akik a Kardtestvérek lovagrendjének alapítói voltak	Észtföld	Lettország
Reval	1219	A dánok partra szálltak É-Észto.-ban és megalapították Reval várát	Észtföld	Észtország
Königsberg	1255	A Német lovagrend megalapította Königsberg városát	Kelet-Poroszország	Oroszország
Tannenberg(Grünwald)	1410	A Német lovagrend súlyos vereséget szenvedett a lengyel-litván perszónálúniótól	Kelet-Poroszország	Lengyelország
Prága	1348	Megalapítja Európa első egyetemét IV. Luxemburg Károly, német-római császár	Német-római Birodalom	Csehország
Olmütz	1063	Második cseh püspökség megalapítása	Cseh Királyság, ami a Német-római Császársághoz tartozott	Csehország
Morvamező	1278	Morvamezei csata, Habsburg Rudolf német-római király, és II. Ottokar Cseh király között aki a császári trónt akarta megszerezni, a cseh király vereséget szenvedett és meghalt a csatában.	Német- római Birodalom	Ausztria
Tábor	1419	Husziták radikális irányzata a táboriták megalapítják névadó városukat Tábor, ahol evangéliumi vagyonegyenlőségre épülő közösséget hoznak létre.	Cseh Királyság	Csehország

Lipany	1434. május 20.	Az erősen megfogyatkozott huszita hadsereg a lipanyi csatában vereséget szenvedett, maga Prokop is elesett.	Cseh Királyság	Szlovákia
Gniezno	1000	III. Otto császár Lengyelország függetlenségét ismerte el, önálló érsekség megalapításával hozzájárult a lengyel egyház függetlenségéhez is. Nagy-Lengyelország központja	Lengyel Királyság	Lengyelország
Krakkó	1034-1058	Kis-lengyelország központja, a tatárok 1241-1287 között 3x fosztották ki.	Lengyel Királyság	Lengyelország
Gdansk	1466	A II. Toruni békében a Német Lovagrend átadta a lengyel királynak	Német Lovagrend	Lengyelország